

CONSTRUCCIONS DE LLENGUATGE ADMINISTRATIU MUNICIPAL DEL SEGLE XVII AL PAÍS VALENCIÀ

per Ferran FABREGAT I COSME - Antoni LÓPEZ I QUILES
Vicent S. OLMOS I TAMARIT

Seminari d'Investigació Històrica sobre Llenguatge Administratiu.
Universitat de València

0. INTRODUCCIÓ

Dins el procés de recerca i catalogació de la història del llenguatge administratiu de l'època moderna que tenim començat,¹ ens ocupem ara de sistematitzar les modalitats de construcció d'aquesta mena de fórmules que hem recollit de tres documents llargs elaborats en tres pobles de l'Horta-Albufera, les característiques dels quals els atorguen una especial aptesa per a aquesta especialitat de la llengua catalana. Es tracta de la Carta de Població d'Alcàsser, la de Picassent i una capitulació feta entre el lloc i el senyor de Catarroja,² les condicions de les quals i la funció a què van ser

1. Vegeu Ferran FABREGAT COSME i Antoni LÓPEZ QUILES, Les determinacions temporals en les Constitucions de l'Estudi General de València durant el segle XVI», dins *Revista de Llengua i Dret*, 9; dels mateixos autors, «Una aproximació a la fraseologia administrativa municipal de l'època moderna (Catarroja, 1652-1658)», dins *Actes II Congrés Internacional de Llengua Catalana*, i de Vicent S. OLMOS I TAMARIT, «Formulacions cronològiques en l'administració local siscentista», dins *Actes II Congrés Internacional de Llengua Catalana*, les dues darreres en curs de publicació; i, per últim, Ferran FABREGAT COSME, Antoni LÓPEZ QUILES i Vicent S. OLMOS TAMARIT, «Aproximació a l'estudi de les determinacions temporals en el llenguatge administratiu de les institucions valencianes de final del segle XVII», dins *Annals*, 4 (Catarroja, 1986 [1987]), pàgs. 37-52.

2. La carta de població d'Alcàsser (A) fou publicada a Manuel V. FEBRER ROMAGUERA, Alcàcer. Su Historia (Alcàsser, 1981); va ser redactada pel notari Marc Antoni Bonavida. La de Catarroja (C) fou transcrita per Pelegrín Luis LLORENS Y RAGA en *La villa de Catarroja* (València, 1967) i el notari en fou Joan Fita; finalment, la de Picassent (P) serà publicada per Manuel V. FEBRER ROMAGUERA, dins *Primeres Jornades d'Estudis Picassentins*, en premsa; en fou l'escrivà el notari Onofre Alfonso. Hem

destinades ens han mogut a aplegar-les de forma sistemàtica en un sol estudi.

En efecte, dues cartes de població i un conjunt de capítols que constitueixen una concòrdia entre la dominicatura i els vassalls són documents inseribles dins d'allò que avui podríem designar com a *administració local* i que, per tant, són concebuts i realitzats mitjançant un seguit de fórmules que participen dels mateixos criteris de redacció i que constitueixen uns instruments útils per als nostres propòsits.

Atès que, com ja hem assenyalat, tots tres documents han estat publicats, hem d'indicar ara els procediments de manipulació que hi hem seguit, car en els estudis anteriors no han rebut el tractament filològic adequat i amb el nostre estudi hi esmenem alguns detalls:

a) Confrontació directa amb els originals quan ens ha estat possible; val a dir, però, que la transcripció de la capitulació entre el senyor i el lloc de Catarroja conté nombrosos errors, de manera que hem de prendre amb caràcter provisional algunes de les solucions que ací acollim, car les enormes deficiències, omissions i errors que conté ens obliguen a publicar-la novament, però detingudament revisada.

b) Accentuació d'acord amb la normativa actual.

seleccionat aquests tres documents perquè van ser elaborats per a un àmbit geogràfic comú —la subcomarca de l'Horta-Albufera— i en una mateixa centúria, però amb la certesa que aquests models es deurién reproduir al llarg de tot el País —si més no; hi cal encara una comparació amb els models de la resta dels Països Catalans perquè els escrivans tenien un àmbit d'actuació superior, especialment si es tracta dels notaris que treballen a la zona central del regne. D'altra banda, no hem d'oblidar la circulació dels formularis o vademècums notariais o curialescos, dels quals el professor Emili CASANOVA recull les referències a «D'elements històrics per al restabliment del llenguatge administratiu català», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 5, vol. 3 (Barcelona, 1985), pàgs. 65-67. La figura del notari-escrivà hi té molta rellevància, però, no sols des del punt de vista jurídic —el document (C) diu «Constituït personalment (N) davant lo molt IHustre Senyor (N) y davant *mi* (N)»; aquest pronom darrer substitueix el nom del notari. I encara, «de totes les quals coses requeriren a *mi*», sinó des del punt de vista dels aspectes redaccionals i formularis que són els que ens interesen —el document (A) en fa referència quan escriu que és elaborat «juxta lo stil del notari rebedor», on «stil» es refereix tant al costum, al protocol, com a l'estil de redacció—. Quant a la importància de l'estudi de les Cartes Pobles, vegeu Emili CASANOVA, «El dret local valencià i la història de la llengua catalana», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 2, vol. 1 (Barcelona, 1983), pàgs. 73-75; a la nota núm. 5 l'autor demana una edició dels *Establiments* i de les Cartes Pobles *localitat per localitat* de tot el país. D'altra banda, val a dir que en els casos en què hem pogut hem consultat la documentació original, malgrat que els documents hagen estat prèviament transcrits, segons recomanen Emili CASANOVA, «El dret local ...», *op. cit.*, pàg. 76 i Germà COLON i Amadeu J. SOBERANAS, *Panorama de la lexicografia catalana* (Barcelona, 1985 [1986]), pàg. 8.

c) Modificació de la puntuació —sovint amb alteració del sentit del text— en els casos necessaris per al nostre treball. No operem ara, doncs, sobre tot el text.

d) Introducció del punt volat per indicar l'elisió de vocals que avui tenen representació gràfica i en la germinació de la *l*.

e) Introducció del guionet entre els verbs i els pronoms febles en posició enclítica, i entre els numerals.

f) Regularització de les aglutinacions dels mots segons la normativa moderna.

Altrament i pel que fa al mètode de selecció i ordenació dels textos, val a dir que no n'hem extret tots els possibles, sinó aquells que s'ajusten als epígrafs de l'article i, entre aquests, hem seleccionat aquells que la construcció, la freqüència d'aparició als documents o els nostres interessos actuals de recerca ens han aconsellat de triar, raó per la qual hem ajornat moltes altres possibilitats per a futurs estudis, d'acord amb el que assenyalarem posteriorment. Els exemples reproduïts van seguits de referències entre parèntesis que n'indiquen la procedència: (A), Alcàsser; (C), Catarroja; (P), Picassent.

Així mateix, hem operat ací amb elements més amplis que no en els nostres treballs precedents, si bé ens hi hem ajustat, almenys en el primer epígraf, tant com ha estat possible. Efectivament, ultra la classificació de les frases relatives a determinacions de temps, hi afegim un conjunt fraseològic nou que recull aquelles frases o locucions amb què els escriptors determinaven gairebé tota la vida local, des de les relacions entre els diversos poders locals amb els vassalls del lloc fins a qualsevol modalitat de fórmules judicials, activitat comercial i mercantil, usos i costums, contravençions de les lleis, etc., la sistematització de les quals pot resultar útil a les necessitats actuals sempre que no les prenguem totes o no les traslladem mecànicament sense les necessàries adaptacions a les exigències del llenguatge administratiu modern.

1. LES DETERMINACIONS TEMPORALS

Es tracta d'una qüestió que ha merescut la nostra atenció en treballs precedents atès que, almenys en part, havia concitat un cert interès previ,³

3. Ens referim a la coneguda polèmica entre Coromines i Rovira i Virgili, suàra reproduïda a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 4, vol. 2 (Barcelona, 1984), qualificada per Coromines com a «minúcia lingüística» i que J. Solà considera un dels «bizantinismes més curiosos de l'època que estudiem» [1940]. Vegeu Joan SOLÀ, *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística* (Barcelona, 1985), pàgs. 145-148.

tot i que més restringit, tant temàticament com cronològicament. El nostre objectiu és aplegar totes les possibilitats que proporciona la documentació moderna, reduïdes ara, però, als sistemes de datació o a qualsevol mena de referència temporal.⁴

1.1. *Els models clàssics*

Malgrat que el llenguatge administratiu acostuma a ésser conservador, un estudi diacrònic acurat permet d'esbrinar-hi un lent però continuat procés d'actualització. Aquest procés, tanmateix, no és generalitzat i alguns documents del segle del barroc són redactats en llatí i d'altres en conserven encara fragments sencers en llatí, llengua en què són redactats molts dels encapçalaments i de les conclusions de la documentació de l'època i, més concretament, els tres que nosaltres hem seleccionat, dels quals obtenim la tria fraseològica següent, iniciada amb les datacions llatines més desenvolupades [1], presentades també de forma invertida a l'anterior [2], [3]; les datacions poden anar precedides de preposició [4] i àdhuc amb un llarg antecedent en funció de referent locatiu [5].

- [1] Anno a Nativitate Domini MDC trigessimio septimo die vero intitulado decimo mensis Junii (C).
- [2] Die tertio mensis septembris anno a nativitati Domini Millessimi sexcentessimo Undecimo (P).
- [3] Die mensis novembris anno a Nativitate Domini MDC Decimo (A).
- [4] Sub die tertio mensis septembris prope elagosi labentis anni Millessimi Sexcentessimi Undecimi (P).
- [5] Quod est actum in dicta villa et baronia de Picasent, sub die Vigessimio septimo mensis novembris, anno a Nativitate Domini Millessimo Sexcentessimo undecimo (P).

4. Ultra els nostres treballs citats a la nota núm. 1, cf. les aportacions de M. Dolores FARRENY SASTRE, «Notes d'interès lingüístic en set processos de crims medievals (Lleida, s. xv)», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 7 (Barcelona, 1986), pàgs. 56-57. Així mateix, però sense aïllar-les de la resta dels documents, vegeu Rosanna CANTAVELLA CHIVA, «Transcripció i notes lingüístiques d'uns documents municipals de principis del segle XVIII valencià», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 2, vol. 1 (Barcelona, 1983), pàgs. 114-119. Són també d'interès les aportacions de Josep M. MESTRES, «El món de les expressions temporals. Una aproximació a la història de l'expressió de la data», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 9 (Barcelona, 1987), pp. 21-49, on ofereix un estudi diacrònic de la data.

1.2. *Consignació de la data*

Pel que fa al procediment d'anotació de les dates en català, la nostra documentació es mostra ben sòbria; només hi trobem tres exemples, el més breu dels quals té l'estructura preposició + dia (en lletra) + «dels presents» [6]; la segona possibilitat afegeix el dia (explicitat) + mes (també explicitat), [7]; la tercera afegeix un article al substantiu «dia» [8]. Totes tres comencen amb la preposició «en».

[6] En set dels presents (C).

[7] En set dies del mes de juny (C).

[8] En lo dia vint-y-quatre del mes de juny (A).

1.3. *Al voltant de l'any*

Els cicles vitals de l'època moderna reuneixen moltes circumstàncies que es tradueixen, així mateix, en possibilitats de redacció molt diverses, especialment les relatives als períodes que tenen com a centre l'any, tant si el prenem en la seua durada estricta —la qual, al seu torn, també presenta diferències, com veurem— com si es tracta de períodes superiors o inferiors, però que el tenen com a referent.

1.3.1. *L'any i l'anyada*

El següent aplec recull, doncs, les fórmules relatives a l'any, considerat, però, com a transcurs de dotze mesos o com a exercici econòmic i, doncs, segons els mesos en què se situa l'inici i el tancament dels exercicis. Hi podem trobar algunes al·lusions a anys indeterminats [9] o, contràriament, referències concretes, com ara l'any en curs [10] o un altre d'esmentat prèviament [11] o un any que encara ha de venir [12]. L'allusió pot explicitar que es tracta del període d'exercici d'un càrrec —ací el del jurat, anomenat juraderia—⁵ [13]. Es pot referir a un seguit d'anys amb un adjectiu més arcaic [14], [78] i [84], o a un de més actualitzat [15] i [23], completats amb adverbis de temps, com ara «totstemps» [16] o «perpètuament» [17] amb valors anàlegs als consignats abans. També en trobem amb valor de futur genèricament indeterminat [18] o anul·lant les possi-

5. Per a la diferència entre *any* i *anyada*, vegeu Vicent S. OLMOS I TAMARIT i Antoni LÓPEZ I QUILES, *Administradors i administrats. Introducció a l'economia i a la societat de la Catarroja del sis-cents (1652-1658)* (Catarroja, 1987), pàg. 197, i J. COROMINES, *DECLC*, s.v. ANY. Pel que fa a la juraderia, Vicent S. OLMOS I TAMARIT i Antoni LÓPEZ I QUILES, *Administradors ...*, op. cit., pàg. 81 i J. COROMINES, *ibidem.*, s.v. JURAR.

bles fraccions de l'any [19]. La forma d'adjectiu *annuo/a* la trobem als exemples [20], [21] i [22]; finalment, una referència explícita a l'anyada [24] i una datació desenvolupada [25] clouen aquest aplec.

- [9] en algun any o anys (P).
- [10] en lo present any (C).
- [11] per lo dit any (P).
- [12] fins lo primer any (A).
- [13] havent finit lo any de la Juraderia (A).
- [14] cascun any (A), (C), (P).
- [15] que cada un any (A).
- [16] se esguarde cascun any per tostemps (A).
- [17] que cada un any perpètuament (A).
- [18] en qualsevol any (P).
- [19] en ningun temps de l'any (C).
- [20] qualsevol responsió annua (P).
- [21] ultra del cens annuo (P).
- [22] la dita responsió y cens annuo (P).
- [23] de pagar lo dit cens y responsió en cada un any (P).
- [24] no obstant que sia l'anyada curta (P).
- [25] de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor Déu Jesuchrist MDC trenta-y-set (C).

1.3.2. Períodes superiors a un any

Ara recollim aquelles frases que, tot i tenir com a eix l'any, es refereixen a períodes de temps més dilatats. El més llarg que hem localitzat és el de deu anys [26], del qual descendeix a sis anys, tant considerats com a període durant el qual s'ha de produir l'avinentesa a què es refereix la frase [27], com si fa referència al moment en què han transcorregut [28]; el període immediat inferior és el quinquenni [29], també consignat amb l'explicitació de tots els anys [30], amb els mateixos criteris que per al període superior [31], fins i tot amb l'anotació de «termini» [32]; el període inferior és de quatre anys [33].

- [26] dins deu anys (P).
- [27] e per temps de sis anys continuos (A).
- [28] passats sis anys (A).
- [29] o del dit quinqueni (P).
- [30] cinch anys continuos, precisos (P).
- [31] passats los dits cinch anys (P).
- [32] passat lo dit termini de cinch anys (P).
- [33] Y passats quatre anys (P).

1.3.3. Períodes inferiors a un any

La documentació consultada no ofereix cap possibilitat de substantivar aplecs de mesos —trimestre, quadrimestre, semestre, etc.—;⁶ d'altra banda, tots els conjunts registrats són de sis mesos. El primer que recollim és una construcció sinònima de «durant» elaborada mitjançant la fórmula «per temps de» [34], la qual pot dur intercalada una expressió de referència a un temps conegut [35]; amb el valor de període de temps enclòs entre l'inici i l'acabament del semestre provinent s'usa l'adverbi «dins» [36], que pot ésser ampliat amb el criteri anterior [37], mentre que han de fer servir uns altres procediments per assenyalar que la data alludeix a un temps anterior al del venciment del termini previst [38] o bé posterior [39].

- [34] y estarà absent per temps de sis mesos (P).
- [35] per lo dit temps de sis mesos continuos (A).
- [36] dins los primers sis mesos (A).
- [37] dins lo dit temps llegítim de sis mesos (P).
- [38] abans que passen los dits sis mesos (P).
- [39] fora dits tres mesos (C).

1.4. *Al voltant del mes*

El període cronològic immediatament inferior és el corresponent al mes, del qual no es mostra gaire prolíxa la documentació que hem fet servir per a la realització d'aquest treball.

1.4.1. El mes

Aquest substantiu hi apareix poques vegades aïllat de l'explicitació del mes de què es tracta; una ho fa precedit, però, d'adjectiu [40]; una altra com a període de l'any [119]; i una altra al costat del dia i de l'any coneguts [46]; finalment, el podem trobar com a antecedent de «setembre» [79], la major part, com hem vist, acompanyant uns altres models.

- [40] a pena de cascun mes (C).

6. Sovint, els quadrimestres podien rebre la denominació fixa de *terça* —primera, segona i tercera, respectivament—, mentre que el període de sis mesos, si té el valor de la meitat de l'exercici econòmic, s'anomenava *mitja anyada*, com s'escau a Catarroja; vegeu Vicent S. OLMOS I TAMARIT i Antoni LÓPEZ I QUILES, *Administradors i administrats ...*, op. cit., pàg. 197.

1.4.2. Denominacions de «mes»

Hi localitzem, isolades, les corresponents al mes de febrer [41]; març [44]; juny [73], [74]; agost [76]; i setembre [77], [78], [79] i [80]; altrament, en podem trobar sota la fórmula d'aplec de tres mesos [42] i de sis [43], dins de tot el conjunt fraseològic arrellegat .

[41] fins dihuit de febrer (C).

[42] en los mesos de abril y maig y juny (C).

[43] si no serà en los mesos de maig, juny, juliol, agost, setembre y fins a quince de octubre (C).

1.4.3. Fraccions de mes

Ací recollim aquells conjunts de dies que vénen acompanyats del mes a què corresponen; els altres figuren posteriorment a l'apartat 1.5. La primera frase assenyalava una data comptadora a partir del venciment de la primera quinzena del mes de març [44] i la segona es refereix al transcurs de la primera meitat del mes de juny [45]. Cal constatar-hi, doncs, la no aparició de cap referència a la «setmana».

[44] des de quince dies del mes de març (C).

[45] fins a quince dies del mes de juny subsegüent (C).

1.5. *Al voltant del dia*

Descendim ara a considerar les modalitats ofertes pels conjunts que hi ha al voltant del dia, amb l'avertiment que cal distingir el «dia» entès com a «diada» o «jornada», és a dir, el transcurs de les vint-i-quatre hores i el «dia» entès com el fragment del jorn amb claror, oposat a la nit.

1.5.1. El dia

Comencem, doncs, pel primer dels grups indicats, el que al·ludeix al transcurs de les vint-i-quatre hores. Anotem, d'antuvi, aquell que hi figura junt a la consignació del mes i de l'any ja coneguts [46]. D'altra banda, en trobem de precedits per l'adjectiu [47] amb diferents modalitats [48] una explicitació general que es refereix a «tots els moments i en totes les ocasions» [49]; indicació del dia a partir del qual té validesa un acte [50]; i, finalment, la remissió a un dia anteriorment anotat [51] o a una festa [75], [76], [78], [81] i [84]. Val la pena de consignar ací la manera de referir-se al dia anterior, o sia, la vespra [85], i al posterior a l'anotat, és

a dir, l'endemà [86]; en referir-se a dies assenyalats els esmenta [75], [78], [81], [83] o només hi diu «dia y festa» [76], [79], [84].

- [46] los día, mes y any desús dits (C).
- [47] sien encorreguts per cascun día en pena (C).
- [48] a pena cascun día (C).
- [49] tots los dies y hores (C).
- [50] contadors des de el día (P).
- [51] del día de la recepció de la present (A).

1.5.2. El dia que transcorre

Amb el mateix valor que les frases de l'epígraf precedent, el mot avui —grafiàt, és clar, amb la forma «hui» o huy— té enregistrades, però, algunes possibilitats més que «dia». En primer lloc, s'hi fa referència al dia de la data i, subsegüentment, al temps posterior a aquell moment [52]; després, precedit de la preposició simple «fins», indica un període de temps antecedent del dia indicat [53], fórmula que pot ser ampliada amb la preposició composta i la introducció de «dia» [54], també amb adverbis que la complementen [55]; «hui» hi té, així mateix, un valor sinònim de l'adverbi «actualment» o de les locucions «a hores d'ara», etc. [56], [57], [58], i àdhuc amb valor afegit de posterioritat [59]; finalment, es pot referir al temps futur comptador a partir del dia de la data mitjançant la introducció de la preposició «de», anteposada a «hui» i seguit de la locució adverbial «en avant» [52], [60].

- [52] en lo dia de huy y de huy en avant (A).
- [53] fins hui (A), (C).
- [54] fins al dia de huy (P).
- [55] segons tostemps fins a huy són estades (P).
- [56] com huy està construhida (P).
- [57] que huy estan plantades (A).
- [58] que huy té lo dit Sennor⁷ (A).
- [59] que huy és o per temps serà (A).
- [60] de huy en avant (A).

1.5.3. Períodes superiors al dia

La nostra documentació no recull gaires aplecs de dies; només en tenim els equivalents a «fins a» [61], [122] i a «a partir de» [62], [121]

7. Noteu ací la construcció de la palatal, de la mateixa manera que s'esdevé a [76], [82], [195] i [220].

i [123], explicitats mitjançant les fórmules «dins» (sense preposició) i «pasats» respectivament.

[61] dins deu dies (C).

[62] pasats los dits deu dies (C).

1.5.4. Períodes inferiors al dia

a) La nit

El període de la foscor és especialment apte per a la comissió de delictes i per aquesta raó hi apareix separat del dia, atesa la major severitat de les penes imposades. La primera frase només especifica la sanció econòmica als infractors nocturns de la norma [63], construïda també de manera invertida [64], i, per últim, amb la divisió de la punició nocturna o diürna [65], [68], bé que aquesta darrera és igual en tots dos casos.

[63] encórrega en pena de ... sous de nit (C).

[64] si serà de nit, encórrega en pena de ... sous (C).

[65] encórrega en pena de deu sous de nit y cinch de dia (C).

b) El dia

Fragment de la jornada corresponent al període entre foscors, com hem apuntat a 1.5., n'hem localitzat —de la mateixa manera que a [62], però relativa ara a «dia»— [66] —i a [64], igualment— [67], així com una forma que, com aquella que hem constatat a l'epígraf anterior [65], també és mixta [68].

[66] encórrega en pena de ... sous de dia (C).

[67] si serà de dia, encórrega en pena de ... sous (C).

[68] que serà atrobat així de dia com de nit (C).

c) Fraccions inferiors

Aquest epígraf recull les altres classificacions integrades dins del gènere «dia», com ara «enjorn» [69], la referència a la presència del sol⁸

8. No és per casualitat que hi parlem de «presència del sol»; en sentit contrari i en la mateixa època, podem trobar l'expressió «en lo temps vulgarment dit a les fosques»; Arxiu del Regne de València, Reial Patrimoni, *Lletres i Privilegis*, I, 64, fol. 512, citat també per Vicente BRANCHAT, *Tratado de los derechos y regalías que corresponden al Real Patrimonio en el Reyno de Valencia y de la jurisdicción del intendente como subrogado en lugar del antiguo Bayle General* (València, 1784-1786), vol. II, pàg. 425. La diferenciació entre el temps corresponent a la «presència del sol» i la nit o temps «a les fosques», data de molt abans; així, en el *Libre del Mostassaf* de Mallorca de 1448 podem llegir la distinció entre «... lo sol sixit e lo sol post»;

[70], o les hores, bé sien genèriques [71], bé sien concretes i determinades [72].

- [69] hajen de escorchar enjorn (C).
- [70] hajen acabat de escorjar en sol (C).
- [71] en les hores ordinàries (P).
- [72] fins les deu hores del dia (C).

1.5.5. Les festes

Per acabar amb «dia», reprenguem la globalitat de la jornada, però ara amb una d'específica, la celebració festívola i els procediments de consignació escrita que té, la primera frase relativa a les quals correspon a la de Sant Joan de juny, data del venciment dels pagaments de la primera mitja anyada [73], habitualment acompanyada de la festa de Nadal, en la qual acabava el segon termini anual [74], encara que de vegades és escrit rònegament i sense explicitar-ne la funció [75]; una altra festa que pot ésser utilitzada com a referent per indicar un dia pagador és la de la Mare de Déu d'Agost [76] i, encara, la de Sant Miquel, amb festa [77], només amb dia [78], en totes dues modalitats [79], o referit a la vespra [80]; d'altra banda, la ja constatada celebració nadalenca [74], ara apareguda tota sola [81], o amb una forma culta [82]; i la festa de la Pentecosta [83], [84], o la seua vigília [85]; la darrera festivitat anotada és la de Sant Tomàs [86], però referida a l'endemà.

- [73] pagadors en la festa de Sant Joan de juny (A).
- [74] en les festes de Nadal y Sent Johan de juny mijerament (A).
- [75] lo dia del gloriós Sant Joan (A).
- [76] pagadors en lo dia y festa de Nostra Sennora de Agost (A).
- [77] en la festa de Sant Miquel de setembre (P).
- [78] lo dia de Sant Miquel de setembre (A).
- [79] per a el dia e festa de Sant Miquel del mes de setembre de cascun any (C).
- [80] vespra del gloriós Sent Miquel de setembre (A).
- [81] en lo dia de Nadal (A).
- [82] per la festa de la Nativitat de Nostre Sennor Déu Jesuchriste (A).
- [83] lo dia de Pasqua d'Esperit Sant (A).
- [84] en lo dia y festa de Pasqua d'Esperit Sant (A).

en el cas de tractar-se de la segona possibilitat («del sol post»), igualment «haia a pagar en lo doble». Vegeu *Libre del Mostassaf de Mallorca*, transcripció d'Antonio PONS (Mallorca, 1949), pàg. 2. *Vid. et. nota* núm. 22.

- [85] vespra de Pasqua de Esperit Sant, cascun any (A).
 [86] al altre dia del gloriós Apòstol Sent Thomàs (A).

1.6. *Les abstraccions gramaticals*

Donem pas ara al seguit de substantius, adverbis, etc., usats en la documentació consultada i la funció dels quals és ajudar a precisar-ne les dacions.

1.6.1. Temps

Aquest conjunt ordena les frases aparegudes amb el substantiu «temps» o els adverbis o locucions adverbials que genera un mot tan fecund com aquest. Comencem, doncs, amb aquells que tenen un valor substantiu com ara quan equival a «època» [87], «període» [88], [89], [120] o prenen un valor genèric [90], [91], i en el sentit de «transcurs» [92], el qual pot aparèixer explicitat [93], [94]; pot adquirir també un valor absolut referit a la història, al passat [95], [96], de vegades adjectivat [97], [98]. Precedit de la preposició «per», té valor de locució adverbial amb significat d'esdevenidor [34], [99], també amb valor comprensiu [100] o acompanyat de diferents adverbis com ara «huy» [101], «ara» [102], [123], que també poden ser elidits [103]; el valor genèric de l'expressió «per temps» és matisat mitjançant la introducció d'un indefinit [104], [105], o modificat amb l'adverbi «qualsevol» [106], ço que li confereix el significat de «sempre» [107], o aproximat [108]. Per contra, si hi segueix «ningun» el sentit és el de «mai no» [109], [110]. L'adverbi «tostemps» equival a «sempre» o «en tot», o «en qualsevol moment» [111], [112]; precedit de la preposició «per» té així mateix idèntic valor que «per sempre» [113] i seguit de l'adverbi «quant» —en sentit temporal— s'ajusta també al significat de la locució adverbial amb valor concessiu «sempre que» [114], [115], [116], [132] —aquests darrers amb el verb en temps de futur—, i àdhuc seguit d'un adverbi amb valor de continuïtat [133].

- [87] segons lo temps que les pendrà (C).
 [88] havent passat lo dit temps (P).
 [89] al temps de la sua anada y partensa (P).
 [90] a cap de poch temps y anys (P).
 [91] en temps idòneo y àbil (P).
 [92] Y si per cas ab lo temps (P).
 [93] per lo discurs del temps no-s guardasen ni observasen (P).
 [94] segons la ocurrència del temps (P).
 [95] no obstant que-s nostre per lo temps y observància y costum en contrari (P).

- [96] que y haurà en aquells al temps dels establiments (P).
- [97] de temps immemorial a esta part (P).
- [98] encara que fos <per lo temps> immemorial (P).
- [99] y per temps tindran los successors (A).
- [100] per tot lo temps del seu arrendament (C).
- [101] que huy són y per temps seran (A).
- [102] que ara són ni per temps seran (A).
- [103] qui és o per temps serà (C).
- [104] que per algun temps (A).
- [105] que de present o per algun temps esdevenidor vindrà a poblar (P).
- [106] per qualsevol temps (P).
- [107] ara y per qualsevol temps (P).
- [108] se'n voldran anar en qualsevol temps (P).
- [109] ara ni per ningun temps (A), (P).
- [110] per ningun temps après los puixen matar (C).
- [111] restant tostemps... inquitable (A).
- [112] segons tostemps se ha acostumat (A).
- [113] y açò se haja de observar per tostemps (A).
- [114] que tostemps y quant (A), (C).
- [115] açò entès y declarat que tostemps y quant (P).
- [116] tostemps y quan algú voldrà (C).

1.6.2. Termini

Aquest epígraf no aplega tan sols aquelles frases que contenen el substantiu que l'encapçala, sinó també les construccions que poden tenir un mateix o pròxim significat. En primer lloc hi ha les redactades amb «termini», que pot indicar el venciment d'un pagament [117], [118], o bé el transcurs des de la data de redacció a la data convinguda de venciment [32], [119]; así trobem un castellanisme primerenc, però adaptat a la morfologia catalana mitjançant el normal procés d'elisió del sufix —innecessari en aquest cas i poc usual en català—, la *o* àtona final [120]. Amb el mateix valor, però expressat amb l'adverbi «dins» —que ja hem trobat a [119] combinat amb «termini»— hi localitzem la construcció d'un període que es troba enclòs entre dues dates assenyalades [121], [122] i [123].

- [117] pagadors en los deguts terminis (A).
- [118] dit termini pasat (C).
- [119] dins termini de un mes (P).
- [120] abans de passat dit temps y *plas* (P).
- [121] dins tres dies après (C).

- [122] dins de trenta dies (P).
- [123] dins deu dies haja de fer justícia (C).

1.6.3. Actualitat

La primera expressió d'actualitat és feta, lògicament, amb l'adverbi «ara», primerament contrastada amb l'esdevenidor [124], i en segon lloc amb el passat per reiteració [125]; la tercera possibilitat té un valor absolut i és acompanyada per la fórmula «de present» [126], la qual fórmula és una altra possibilitat d'expressar la simultaneïtat [105], [127], també amb preposició + article [10], [128] i substituït «que» per «així» [129], i, finalment, amb valor absolut [6].

- [124] qui ara és o per lo temps serà (C).
- [125] ara novament entén y vol fer (A).
- [126] y ara de present ha de pagar (P).
- [127] que de present tinguen o puguen tenir (P).
- [128] que al present se reguen (A).
- [129] així de present plantades (P).

1.6.4. Sempre

L'adverbi de temps «sempre» hi figura grafat rònegament així [130] o seguit de «quant» (> «quan») [131] o encara mitjançant el seu sinònim «tostemps», també l'adverbi ròneg [111], [112] i [113]; igualment seguit de conjunció + «quan» amb valor concessiu [114], [115], [116], [132], o d'un adverbi amb valor de continuïtat [133].

- [130] com sempre se ha acostumat (P).
- [131] que sempre y quant (C).
- [132] que tostemps y quant (P).
- [133] que tostemps y contínuament (P).

1.6.5. L'anterioritat

Hi ha dos adverbis per consignar l'anterioritat; en primer lloc «ans», que pot indicar una acció que s'ha de realitzar dins un termini determinat [134] o que es realitzava en temps precedent al de redacció del document [135]; per expressar la continuïtat, és seguit d'un adverbi de posterioritat [136]. El segon dels adverbis que indiquen anterioritat és la forma més desenvolupada «abans», que té idèntiques possibilitats que «ans» [137], [138], [139], si bé no n'hem trobat de seguits per l'adverbi de posterioritat.

- [134] tinga obligació ans de traure'l a vendre (C).
- [135] que responia ans (A).
- [136] ans y après de dita elecció y divisió de fulla (P).
- [137] abans que lo tal succehexca (P).
- [138] que abans pagava (P).
- [139] abans de fer dita relació (A).

1.6.6. La posterioritat

Aquesta possibilitat ve expressada en poques ocasions mitjançant l'ús de l'adverbi «après» [136], [140]. Altrament, per indicar una acció que ha de succeir a partir del moment de la redacció, hom hi fa servir la fórmula «d'ací avant» [141] i, si és en un moment predeterminat, «d'allí avant» [142].

- [140] que après serà aveat (C).
- [141] que-s plantaran de assí avant (P)
- [142] y de allí avant (A).⁹

1.6.7. La durada

Hi localitzem les possibilitats «fins» [41], [53], [72], «fins tant» [143], «fins a» [43], [45], [54], la locució conjuntiva «fins que» [144] i la conjunció «mentre» (< «mentres») [145].

- [143] y fins tant haja fet (P).
- [144] fins que nets o onerats los auran de pagar (C).
- [145] que mentres no-s mostrarà haver-se alterat (P).

1.6.8. La repetició

Expressada amb la utilització de «vegada», molt sovint precedida de «cascuna» [146], que pot dur una preposició al davant [147]. Altrament, pot seguir els quantitatius «quantes» [148], «tantes» [149], tots dos [150] o, encara, «totes» [151]. Finalment, en una ocasió hi ha la forma equivalent «volta» [152].

- [146] encórrega en pena, cascuna vegada que lo contrari farà (A), (C), (P).

9. Per a la substitució de 'depuis en avant' per 'd'allí en avant' que fa Joan Bonllavi en la seua modernització (1521) del *Blanquerna de Lull* (s. XIII), vegeu Germán COLÓN, *El léxico catalán en la Romania* (Madrid, 1976), pàg. 100.

- [147] sia y encórrega per cascuna vegada en dita pena (C).
- [148] quantes vegades contravindran el present capítol (C).
- [149] y açò tantes vegades (C).
- [150] tantes quantes vegades serà atrobat y fer (C).
- [151] tantes les vegades que les esporgaran (A).
- [152] per cada volta que aniran a preciar o fer visura (A).

1.6.9. Altres adverbis de temps

Consignem ara tres possibilitats adverbials que indiquen costum, hàbit [153] o períodes de temps superiors en increment progressiu [154], [155].

- [153] y no sia necessari tan ordinàriament posar-les (P).
- [154] pagar-los per entregues, annalment (P).
- [155] se guarde y observe perpètuament (P).

1.6.10. Resum final

Apleguem ara un conjunt de preposicions, adverbis, etc., que, si bé ja han estat prèviament esmentats, formaven part d'altres possibilitats fraseològiques que ací reordenem i especialitzem. En primer lloc, la preposició composta «des de», que apareix en un parell d'ocasions [44], [50]; la preposició «fins», seguida d'article [12], [72]; precedint la data de referència [41], [53], [55]; en forma composta [43], [45], [54], [55]; i seguida de «tant» [143] i «que» [144]. La preposició «dins» [26], [61], també seguida d'article [36], [37]. Finalment, recollim la freqüència d'aparició del participi del verb «passar» sovint emprat amb valor absolut [28], [31], [32], [33], [62], [118], [120].

2. FÓRMULES

Passem, tot seguit, a sistematitzar algunes de les fórmules emprades en la documentació que hem fet servir per al nostre estudi, classificades temàticament.

2.1. *Els encapçalaments*

Dins aquest apartat apleguem les fórmules amb què s'inicien les redaccions catalanes de les capitulacions dels nostres documents. Els capítols

poden ser iniciats amb l'expressió llatina «Primo» [156] o traslladada al català en l'adverbi «Primerament» [157]; en tots els casos, la resta de capítols comencen amb un «item» [158]. A cada municipi, però, les formes que segueixen els «item» són diferents; concretament, en el cas d'Alcàsser, hi trobem un model desenvolupat que consigna els signants i l'indret on s'escau la capitulació [159]; pel que fa a la resta de les fórmules, n'hi ha una de més reduïda [160] i una altra de més desenvolupada [161], totes les quals palesen la voluntat de pacte i de conveni que hi ha entre la dominicatura del lloc i els vassalls.¹⁰ Semblantment ho redacten a Picassent [162], també amb increments [163] i formes reduïdes [164]; a Catarroja, tanmateix, es tracta d'una capitulació que elaboren els consellers del lloc, la qual pren per això una forma més imperativa [165], que pot ésser ampliada [166], redactada amb una ordenació diferent [167], incrementada amb conjuncions [168] i àdhuc modificada pel que fa als temps verbals [169]; atès, però, que els consellers del lloc havien de sotmetre el resultat de les seues deliberacions al senyor,¹¹ també hi afegeixen una fórmula de concòrdia [170]. Per últim, el darrer punt que clou les capitulacions pot ésser encapçalat amb una locució llatina [171] o catalana [172].

[156] Primo (C).

[157] Primerament (A), (C), (P).

[158] Item (A), (C), (P).

[159] Capítols fets, pactats, avenguts y concordats per y entre¹² D. ..., atrobat en dita baronia, de una y ..., tots ajuntats de orde y voluntat del dit Don ... en la Església del dit e present Lloc e baronia, de part altra (A).

[160] És estat pactat, avengut y concordat per y entre les dites parts (A).

[161] És estat pactat, tractat, y avengut y concordat per y entre les dites parts (A).

[162] És estat pactat, avengut, concordat y capitulat entre les dites parts¹³ (P).

10. Quant a la capacitat de negociació dels vassalls enfront del senyor i la força de pressió i de control dels senyors sobre els vassalls, vegeu Antoni LÓPEZ QUILES i Vicent S. OLMOS TAMARIT, «Nova, escassa i poc incrementada població; vella, intensa i reiterada crisi econòmica. De les dificultats demogràfiques i financeres del segle XVII, dins *Terra, població, economia i propietat. obre la història i la geografia de Picassent* (Picassent, 1988). Així mateix, la condició de llei «paccionada» es fa constar a la documentació, segons comprovem a [313].

11. Antoni LÓPEZ QUILES i Vicent S. OLMOS TAMARIT, «Agitacions, revoltes i conflictes. Catarroja (segles XIII-XVII). Un estudi de moviments socials al País Valencià», dins *Torrents*, 3 (Torrent, 1983 [1984]), pàg. 36.

12. Noteu la locució preposicional «Igual que» a [160] i [161].

13. Aquest és sempre l'encapçalament que hi fa servir l'escrivà, tret del capítol XVIII, que segueix a una explicació de motius. Al capítol LVIII, hi ha l'exposició de

- [163] És estat per ço ...¹⁴ (P).
- [164] És estat per ço concordat entre dites parts (P).
- [165] estatuheixen y ordenen (C).
- [166] estatuheixen, proveheixen y ordenen (C).
- [167] proveheixen, estatuheixen y ordenen (C).
- [168] proveheixen e estatuheixen y ordenen (C).
- [169] provehiren, estatuïren y ordenaren (C).
- [170] és estada feta y fermada la Capitulació, ordinació i concòrdia següent (C).
- [171] Item et ultimo. (C).
- [172] últimament (P).

2.2. *Relacions de poder*

Dediquem aquest apartat a aplegar aquelles construccions que expresen la potestat del poder —dels diversos poders— per donar llicències, formular prohibicions, aprovar acords i resolucions, autoritzar diverses activitats, etc.

2.2.1. El poder

Aquest epígraf ordena les fórmules que posen en relleu les diverses potestats de la senyoria; en primer lloc, l'autoritat discrecional, arbitrària [173], modalitat que pot ésser ampliada [174], [175], [176]; pot remetre a la voluntat del poder [177], i també en aquest cas amb possibilitats d'increment [178]; o a les facultats o dret exclusiu de la senyoria [179]; i, finalment, l'explicació de la capacitat d'ordenar i d'emetre títols [180]; val a dir que en les primeres sis d'aquestes possibilitats, el substantiu hi és introduït mitjançant la preposició «a», una amb «en» i la darrera amb «per» i «ab».

- [173] a son arbitre (A).
- [174] a arbitre de Sa Senyoria (P).
- [175] a son arbitre y mera voluntat (P).
- [176] a sa mera y líbera voluntat y arbitre (P).
- [177] a sa voluntat (A).
- [178] sia a voluntat de l'amo (C).

motius, «Per ço és estat pactat y concordat entre dites parts». No hi ha cap encapçalament als capítols LXXXVII i LXXXIII.

14. Capítol LXXXI d'aquesta Carta Poble.

- [179] que-stiga en facultat de aquell (C).
 [180] per orde y ab títol¹⁵ de sa Excelència (P).

2.2.2. Reserva de drets, facultats i poder

Ben sovint aquestes cartes de població contenen capítols que es refereixen a potestats que el senyor del lloc es reserva per a si i per als seus descendents, de manera genèrica en cas de dubte, com ara el nomenament de càrrecs municipals [181] o la conservació d'algunes regalies [182], [183], [184]; aquesta possibilitat també pot ésser expressada mitjançant l'ús dels gerundis substantivats [185] o el de subjuntius, amb especialització, ací, de competències [186], [187].

- [181] restant a elecció del dit Senyor Duch (P).
 [182] que reté vers si lo dit Senyor Duch (P).
 [183] se'l reserva lo dit Senyor Duch (P).
 [184] s'ó retura y reserva per a si (A).
 [185] al dit Senyor tocant y pertanyent (A).
 [186] toque y se esguarde a Sa Excelència (P).
 [187] toque y s'esguarde¹⁶ a les viles (P).

2.2.3. Aprovacions, autoritzacions i llicències

Entre les modalitats registrades dins el grup d'autoritzacions, recollim, primerament, les redactades amb el substantiu «beneplàcit» [188], [189]. En segon terme, les autoritzacions amb una primera fórmula que exigeix la consulta al senyor i la seua autorització prèvia [190], al qual cal presentar les peticions per escrit [191] com a requisit ineludible per a l'aprovació d'una activitat qualsevol [192], [193], [194]; tan bon punt és concedida de llicència [195], ja pot ésser mesa en obra la petició formulada [196], sempre que s'acredite que ha estat obtinguda [197]. Finalment, pot escaure's que no siga possible la consulta directa al senyor [198], però

15. Per a unes altres possibilitats semàntiques de «títol», vegeu [355], [356] i [357].

16. Ací amb un valor un poc més emfasitzat que no el registrat per J. COROMINES sota la forma *haber esguard* 'considerar, pendre en consideració' i més pròxima a la que aquest mateix autor registra en la locució preposicional *per esguard sia en* 'dependgui del judici de', atès que hi apareix com a sinònim de *tocar* 'correspondre'; vegeu DECLC, s.v. guardar. Per a un altre valor d'aquest verb, vegeu [16]. Finalment, hem de tenir presents les propostes de C. DUARTE, «La tradició del llenguatge administratiu català: dues notes pràctiques», dins *Llengua i Administració* (Barcelona, 19...), pàg. 45.

sempre hi ha unes altres autoritats intermèdies, també amb potestat d'aprovació [199].

- [188] que per Sa Excel·lència serà nomenat a son beneplàcit (P).
- [189] serà nomenat a son beneplàcit i no altre algú (P).
- [190] contant primer en lo Senyor de dit Loch (A).
- [191] precehint presentació per escrit (A).
- [192] que no sia primerament demanant llicència al dit Senyor Doch (P).
- [193] sens precehir llicència del dit Senyor Duch (P).
- [194] sens llicència del dit Senyor Duch (P).
- [195] ab llicència del dit Sennor (A).
- [196] y obtessa ¹⁷ llicència de aquell (A)
- [197] sens llicència obtesa per escrit (A)
- [198] i en sa absència (A).
- [199] si no serà ab expresa llicència dels Jurats (C).

2.2.4. Ordres, decrets, sancions, etc.

Hi ha un seguit de disposicions, nomenaments, punicions, etc., que romanen en poder del senyor i que, formulats en termes de llenguatge administratiu, poden expressar-se amb verbs d'extraordinària fecunditat fraseològica, com ara «veure» [200], de manera especial amb la forma «ben vist» [201], aplicat a les persones [202] (amb el pronom datiu en plural si, en comptes del senyor, el nomenament procedeix dels consellers o jurats [203]; àdhuc s'hi pot trobar la possibilitat d'ampliar el nombre de nomenaments a discreció de la dominicatura [204]) o a una qualsevol decisió arbitrària, amb què la frase és encapçalada per un article neutre [205]. Un altre verb força fèrtil per a aquests casos és «parèixer» [206], [207], que té possibilitats d'anar introduït per un adverbi [208], [209], [210], [211] i, sobretot, d'ésser combinat amb el verb anteriorment ordenat [212] i en construccions anàlogues, com ara en la diferència entre el senyor [213] i el consell [214], i en la precedència dels adverbis [215] (amb vacil·lacions en l'ús de la conjunció [216] i canvi del pronom datiu de tercera persona [217], [218]). Encara hi podem consignar una inversió en l'ordenació dels verbs que hem vist fins ara [219] i una combinació de subjuntiu i futur [220].

- [200] lo que veurà ser necessari v convenient per al compliment de dites coses (P).

17. Cal anotar aquesta forma del participi, segurament elaborada a partir de l'infinitiu «tindre», igual que a [197]. La forma usual, però, encara era «tenir» [127], [225].

- [201] de la manera que ben vist li serà (P).
 [202] a la persona que ben vist li serà (P).
 [203] a la persona que ben vist los serà (P).
 [204] a la persona o persones que ben vist los serà ¹⁸ (P).
 [205] o lo que ben vist li serà (P).
 [206] les penes que li parexen convenients e necessàries (P).
 [207] se imposen o els pareixerà deure's imposar (P).
 [208] tostemps que li pareixerà (P).
 [209] com millor li pareixerà (P).
 [210] y llevar-lo tantes quantes vegades los pareixerà (A).
 [211] de manera que si els pareixerà (C).
 [212] segons li pareixerà y ben vist li serà (P).
 [213] que li pareixerà y ben vist li serà (A).
 [214] que-ls pareixerà y ben vist los serà (A).
 [215] com millor li pareixerà y ben vist li serà (P).
 [216] con millor li pareixerà e ben vist li serà (P).
 [217] con —sic— millor los pareixerà y ben vist los serà (A).
 [218] tostemps que-ls pareixerà y ben vist los serà (P).
 [219] als dits Jurats ben vist los serà y pareixerà (C).
 [220] que a dit Sennor le —sic— parega y ben vist li serà (A).

2.3. Fórmules judicials

Després de consignat el conjunt fraseològic que expressa les relacions de domini entre els poders i els vassalls, sembla convenient de recórrer a l'altre poder del moment, el poder judicial,¹⁹ que en el nostre cas només són remissions a actes de justícia derivats de la legislació local, com ara la potestat jurídica del senyor [221] o l'elevació a la jurisdicció ordinària [222], a la qual s'han de sotmetre els veïns dels llocs, àdhuc en primera instància, segons la població de què es tracte [223]. S'hi parla de la im-

18. La fórmula «ben vist serà» sembla usual en aquesta època i té nombrosos precedents, com ara en el testament de sant Francesc de Borja de 1550: «Se facen celebrar mil misses per la mia ànima en la Iglésia o Iglésies que més *ben vist serà* als dits marmessors meus». Transcripció de Joan PELLICER i Enric FERRER, *Antologia d'escriptors de la Safor* (València, 1986). L'extensió d'aquesta fórmula abasta tot el domini lingüístic: «y que puga lo Rector, vltra dels sobre dits dies convocar los consiliaris, sempre que *ben vist li serà*», tret de les *Ordinacions e nov redreç fet per instauratio, reformatio, reparatio de la Vniversitat del Studi General de la Ciutat de Barcelona, en lo any Mil sinc-cents noranta-y-sis*, pàg. 85.

19. Importantíssim en el segle XVII valencià, tant que l'historiador James CASEY ha arribat a parlar del «govern dels jutges» com a poder supletori —i superposat— al buit que produí la debilitat de la noblesa del barroc; vegeu James CASEY, *El Regne de València al segle XVII* (Barcelona, 1981).

possibilitat d'exempcions [224] o exempció i franquícia [225], i del procediment burocràtic que cal seguir en aquests casos [226]. A l'hora de consignar la validesa de les declaracions d'una persona, al·ludides amb l'expressió «pendre parer» [227], s'hi refereixen mitjançant la fórmula «ésser de jurament» [228], el qual jurament és el procediment per respondre a les indagacions de la justícia [229] i esdevé finalment compromís del qui jura [230].

Pel que fa a la més modesta justícia local, en casos de la seua competència, l'executador de l'acte de justícia és el mustassaf [231].

- [221] interposant les auctoritat y decret de sa senyoria (C).
- [222] puguen ser executats via executiva per qualsevol jutge o tribunal (P).
- [223] hajen de estar subjectes ad aquella en primera y qualsevol altres ynstàncies (P).
- [224] sens que-s puguen exemir de dita jurisdicció y coneixensa (P).
- [225] sens que es puguen exemir per qualsevol exempció o franquicia alguna que tinguen o puguen tenir (P).
- [226] fent totes les instàncies y diligències que convindrà y serà necessari, judicials o extrajudicials (P).
- [227] que puguen pendre parer (A).
- [228] o persona ... que sia de jurament (C).
- [229] ho haja de respondre en sagrament y jurament (C).
- [230] haja de ser cregut ab son jurament faedor (C).
- [231] executadores per lo dit Mustasaf (A).

2.4. Usos i costums

La documentació històrica registra una gran freqüència de recursos a la tradició: els usos, els hàbits, les tradicions i els costums sòlitàment evocats com a força generadora de dret i llei, de manera que no és estrany de trobar-hi el substantiu «costum» [232] o el verb «acostumar» en temps de present [233] o, encara, de pretèrit [234], [235]. Una modalitat interessant és la locució preposicional construïda amb una conjunció copulativa [236]. Una altra possibilitat és la construcció «a ús i costum» [237], [238], construcció que pot resultar precisada [239], [240]. Finalment, hi ha una frase construïda amb la voluntat de crear o conservar un costum [241].

- [232] com és costum (A).
- [233] partidora conforme se acostuma partir (C).
- [234] que cascuna de aquelles respectivament acostumava (P).
- [235] que se ha acostumat partir (C).

- [236] si e segons se acostuma en la ciutat de València (A).
- [237] a ús y costum de bon adquiridor (A).
- [238] a ús y costum de bon laurador (A).
- [239] partidora conforme ús y costum (C).
- [240] partidors conforme ús y furs, costums e establiments (C).
- [241] a ben millorar y en res deteriorar aquelles (A).

2.5. *Contravencions*

Les modalitats en què s'hi presenten les transgressions mereixen un apartat especial. En primer lloc, amb formes del verb contravenir, simples [242], [243] o compostes [244], però totes en futur. En segon lloc, la locució adverbial amb «contrari», precedida d'article [245] o de preposició + article [246]. La idea d'atenir-se a allò que prescriu l'ordinació i no vulnerar-ho s'expressa amb una locució conjuntiva [247], i la de no excedir les quantitats fixades amb més [248], [249].

- [242] que si contravendran a les coses contengudes (P).
- [243] contravindrà algunes de les coses desusdites (C).
- [244] que auran contravengut el present Capítol (C).
- [245] que lo contrari faran (A) (C).
- [246] y al contrari farà encórrega en pena de ... sous (C).
- [247] y no de altra manera (A).
- [248] y no a més (C).
- [249] la mateixa ganància en cascuna onsa de sucre y no més (C).

2.6. *L'acord o conformitat*

Les expressions d'avinença, de concordança amb aquelles que manifesten conformitat o acord, són també abundoses a la documentació, atesa la necessitat que tenien els redactors de remetre a altres disposicions o situacions anàlogues a la prescrita per donar validesa a aquell punt. En primer lloc, l'adjectiu, «conforme» [250], que mostra una gran vitalitat [251], [252] i matisos [253], [254], [255], [256]; en segon lloc, la preposició «segons» [257], amb valors anàlegs a l'anterior [258], [259], [260] i fins i tot en forma de locució preposicional amb conjunció [261]. Finalment, la conformitat d'alguns preus s'expressa invocant el «for» a què sòlitàment es ven [262], [263].

- [250] conforme a furs del present Regne (P).
- [251] administrant-la conforme furs y privilegis del regne y ab parer de advocats (P).
- [252] essent interpellats conforme a fur (P).

- [253] conforme passa a València (P).
 [254] sots les penes en aquells y conforme Justícia dispostes y ordenades (P).
 [255] conforme a la calitat del frau y de les persones que hauran comés aquell (P).
 [256] la qual haja de pagar conforme està dit en lo antecedent capítol (P).
 [257] segons furs del present regne y no de altra manera (P).
 [258] segons desús és ordenat (C).
 [259] segons fur de València (A).
 [260] partidors segons desús se conté (C).
 [261] si e segons se conté en lo antecedent capítol (A).²⁰
 [262] al for y preu que les tindrà venudes (C).
 [263] del comú for²¹ que pesa y es ven (C).

2.7. Les sancions

La transgressió de la normativa aprovada era punida amb un seguit de penes, consignades amb aquest substantiu, sovint precedit de la preposició «sots» [264], [265] i d'articles quan no va seguida de preposició; així, poden ser cancel·lats alguns permisos [266] o anul·lats alguns acords del Consell [267], [268]: d'altra banda, el transgressor pot arribar a perdre una determinada veneduria si la ven a un preu superior al que estipula la capitulació [269], [270], [282], [283]. Hi ha, però, altres formes i preposicions que poden iniciar la frase de sanció, com ara «so» [270], [271], [271], [272]; o la preposició «a» [40], [273], [275]; «de» [276], [277] amb una construcció molt interessant, «en nom de pena» (= com a sanció) [278]. Un verb d'aparició molt prolíxa en aquestes

20. Vegeu també Emili CASANOVA, «Elements històrics ...», *op. cit.*

21. El mot *for* amb significat de 'preu' té molts precedents històrics: «... que lo dit micer ffeilip vislant sia tengut e obligat reebre del dit paper setanta-sis raymes e pagar lo preu de aquelles a raho e *for* dels dits trenta-tres sols per rayma ... Die xxx mensis martii anno predicto Mccccxxvj», citat per José Enrique SERRANO MORALES, *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico en España hasta el año 1868, con noticias bio-bibliográficas de los principales impresores* (València, 1899), pàg. 603, vegeu J. COROMINES, DECLC, s.v. *fur*. Vegeu, a més, les notes de Carles DUARTE I MONTSERRAT, «Sobre l'origen de *Dret*», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 6, vol. 3 (Barcelona, 1985), pàgs. 40-41, i M. Dolors FARRENY, «Notes d'interès lingüístic...», *op. cit.*, pàgina 53. D'altra banda, l'especialització entre *for* i *fur* es veu prou clarament en comparar aquestes dues darreres construccions amb [250], [251], [252], [257], [259], [337], [365]. Per a una contradicció, però, vegeu [314]. Escrig, en el seu *Diccionario Valenciano-Castellano* (València, 1887) identifica, tanmateix, ambdues veus.

constitucions és, lògicament, encórrer, el qual hi apareix en infinitiu [279], [280], [281] i, amb més freqüència, en formes d'imperatiu [282], [283], [284]. En una ocasió, entre la preposició i el nom + de, hi ha un article [285]. Finalment, aquesta és una modalitat que ofereix moltes possibilitats de mantenir formes clàssiques del llatí, molt sovint híbridament combinades amb el català [286], [287], [288].²²

- [264] sots les penes imposades per los furs del present Regne.
- [265] sots les penes imposades per los dits furs (P).
- [266] sots pena de nullitat de les llicències (P).
- [267] sots pena de nullitat de les determinacions (P).
- [268] sots decret de nulitat (A).
- [269] sots pena de ... sous y perdicíó de la cosa que vendrà (P).
- [270] so pena de comís (P).
- [271] se li executarà so pena no puga dit tender recórrer, apellar ni valer-se de altre remey algú (C).²³
- [272] so pena de (A).
- [273] a pena de ... lliures exigidores (P).
- [274] a pena de comís de la tal cosa y ultra predicta encórrega en pena de ... lliures (P).
- [275] a pena de ... sous cascuna vegada que ho farà (C).
- [276] si serà de dia paguen de pena ... sous (C).
- [277] si serà de nit pague de pena ... sous (C).
- [278] pague en nom de pena lo ters del que montarà lo deute (P).
- [279] encórrer en pena de ... lliures pagadores de propis de dits oficials (P).
- [280] encórrer en penes ... exigidores dels béns dels oficials (P).
- [281] sens encórrer en pena alguna (C).
- [282] encórreguen cascú de aquells respective en pena de ... sous y perdicíó del gra o farina que se'ls trobarà en frau (P).
- [283] encórrega en pena de perdicíó de la tal farina (P).
- [284] en continent encórrega en pena de ... sous (C).
- [285] lo qui contravindrà lo dessusdit no sols encórrega en la pena de comís (P).
- [286] sots la mateixa pena ut supra (C).
- [287] tostemp sia nulle o de ningun efecte (A).
- [288] sien ipso iure nulles (A).

22. Hem de destacar que l'increment de la pena, quan es duplica per qualsevol causa, és expressat amb la locució preposicional «en doble»: «si serà de nit, la dita pena, en doble» (C); «la haja de pagar lo tal oficial de béns propis, en doble» (P). *Vid.* [63], [64], [65] i nota núm. 8.

23. Hi trobem, així mateix, «sot»: «no puixen eixir sot pena ...» (C).

2.8. L'activitat comercial

Capítol destinat a aplegar-hi i classificar-hi les fórmules al·lusives a compres, vendes, transaccions i tot allò que es relaciona amb el món de l'economia local.

2.8.1. Les compres

Si fa referència a la quantitat, es pot comprar «en gros»²⁴ o «per menut» [289], [300]; pel que fa al comprador, aquest pot comprar al seu càrrec [290], a les seues despeses [291], que ja hi veiem escrits «gastos» [292], i fins i tot ambdues formes combinades [293]; es pot comprar «a costes de» [294], [295] o amb el doblet sinonímic «a costes y despeses de»²⁵ [296]; així mateix, hom pot fer una compra «per conte de» [297]. Finalment, si es tracta de despeses compartides, l'expressió que hi fan servir és «a despeses comunes de» [298]; d'altra banda, l'import del compte pot ésser expressat amb «muntar» [278].

- [289] comprar en gros o per menut (P).
- [290] que sia a càrrec de dita Universitat (P).
- [291] a ses pròpies despeses (A).
- [292] a sos propis gastos (P).
- [293] a despeses y gasto de dita Universitat (P).
- [294] a costes de dit flaquer (C).
- [295] a costes de dits avitualladors (C).
- [296] a costes y despeses de aquell (C).
- [297] per conte de dit (P).
- [298] se porte y tracte a despeses comunes de dit senyor .. e de la dita Universitat (P).

2.8.2. Les vendes

De la mateixa manera que en les compres, hom pot vendre «per menut» [299], [300], però així com un comerciant —el botiguer del lloc—

24. En aquest cas no hem seguit el criteri enunciat més amunt d'aglutinar els mots, perquè la construcció de la frase indica que encara no s'havia lexicalitzat la forma «engròs».

25. Per a una possibilitat de traducció de la locució castellana *por cuenta y riesgo de*, vegeu Ferran FABREGAT COSME i Antoni LÓPEZ QUILLES, «Llengua clàssica i locucions modernes (I)», dins *Saó*, 98 (València, maig 1987), pàg. 29. Lògicament, si escorcollàvem en la documentació medieval, hi trobaríem tot de precedents, com ara: «e tenen l'ospital a son cost e a sa messió», lletra del lloctinent del Castellà d'Amposta al Procurador de l'Encomanda de Torrent, 1734. Transcripció de Manuel V. FEBRER i Josep ROYO, dins *Torrents*, 3 (Torrent, 1984 [1983]), pàg. 257.

pot comprar «en gros», és molt difícil que pugui vendre en les mateixes condicions, perquè es tracta de localitats molt petites. Altrament, el venedor té unes obligacions quant a la qualitat de la veneduria²⁶ expressades amb l'adjectiu «rebedor» [301], també en femení —i precedit ací d'altres adjectius [302], perquè arribaria a perdre-la [303], la qual eventualitat pot ésser expressada amb el nom inusual «perdiment» [304]. Si el botiguer incompleix reiteradament les normes, ràpidament pot ésser separat [305] i substituït [306]. En definitiva, una frase construïda de manera molt genèrica [307] pot facilitar la discrecionalitat de l'actuació dels jurats.

- [299] puxa vendre per menut (P).
- [300] puxa vendre ni comprar per menut (P).
- [301] fer bon pa rebedor (C).
- [302] a donar carn de moltó, bona, bastant y rebedora (C).
- [303] dita mercaderia perduda, aplicadors ut supra (C).
- [304] per hon merexca perdiment de béns (P).
- [305] lo puxen remoure tantes quantes vegades los pareixerà (C).
- [306] posar-ne altre a gust de dits jurats (C).
- [307] totes les coses neçessàries y respectants a tenders (C).

2.9. *El compliment de la norma*

Els nostres documents posen un èmfasi especial en la necessitat que siguin complerts i així ho anuncien de bon començament [308], amb tot un seguit de precisions [309] que arriben a invocar la literalitat [310] i a exigir-hi «puntualitat i fidelitat» en el compliment [311], amb la inclusió d'algunes condicions per atorgar-li validesa, expressada ací amb el femení poc freqüent «validitat» [312]. Finalment, s'hi invoca la força que ha de tenir de present i en l'esdevenidor [313] o, en cas contrari, recórrer a la justícia [314]. Altrament, hi ha un parell d'expressions que cal constatar, «sens perjudi» [315] i «prova provada» [316].

- [308] així per al bon govern e deguda administració de Justícia, quietut y benefici universal ... com també per a què la població y capítols de aquella y coses avengudes y concordades tinguen ... son degut effecte y compliment (P).
- [309] lo qual se haja de fer ab totes les clàusules executòries, renunciacions y promissions en semblants actes posar acostumades (P)².

26: Hem pres aquesta forma del *Llibre de Comptes del Consell de Catarroja. Estudi preliminar, transcripció i notes* de Vicent S. OLMOS i TAMARIT i Antoni LÓPEZ i QUILLES (Catarroja, 1986), El document (P) parla, però, de «venderia»: «venderia que's ven en la dita tenda».

- [310] se garde y observe perpètuament a la lletra (P).
 [311] ab la deguda puntualitat y fidelitat (P).
 [312] per a validitat y deguda observància y execució de la present capitulació (P).
 [313] que tinga força per a les dites parts y successors de aquelles, de lley convencional paccionada (P).
 [314] que los presents capítols y cascú d'ells sien executoris, y puga la una part qualsevol d'elles ser compelida al compliment y execució de les coses en dits capítols contengudes, y sengles de aquelles, per lo tribunal y juhí del jutge que la altra part eligirà, ab facultat de poder mudar y variar, per a tot lo qual les dites parts y cadascuna de aquelles renunciem a son propi for, sotsmetent-se, etc. Y prometen y juran, etc., no litigar, etc. Y renunciem als beneficis de apel·lació y recors y tot altre dret y benefici de què puguen usar per a impugnar y invalidar la present capitulació, sots pena de ... sous, etc., de la qual pena se'n puga fer consemblant execució, rato pacto, etc. (P).
 [315] sens perjuí de lo que en aquest cas està disposat (P).
 [316] de la qual ha de constar ab acte públich y proba probada (P).

2.10. *Inclusions i exclusions*

Les possibilitats d'incloure, d'afegir un concepte nou (generalment un pagament) a un costum establert poden ésser expressades amb la preposició «ultra» [317], normalment acompanyada de formes verbals com ara acostumat, acostumava [318], [320] o solia [319]. A banda, hi trobem la forma castellana «ademés» [321] o l'adverbi «juntament», seguit de la preposició «ab» [322] o «a» [323]; una manera d'expressar la inclusió de tot el text és mitjançant la locució preposicional «de ... fins ...» [324]. Pel que fa a les exclusions, només en podem consignar una que nega l'excés anotat [325] i, finalment, la forma llatina «excepto» [326].

- [317] hagen de pagar, ultra lo dret y cens acostumat (P).
 [318] hagen de pagar, ultra del delme acostumat (A) (P).
 [319] ultra del dret ordinari que solia pagar-se antigament (P).
 [320] ultra del cens ordinari que acostumava (P).
 [321] y además de dit cens (A).
 [322] juntament ab dita (A).
 [323] juntament ab la obligació (P).
 [324] de la primera línia fins la darrera inclusive (C).
 [325] com no hexcedixquen de xixanta sous (A).
 [326] excepto del qual faran (P).

2.11. Fórmules híbrides

Recollim ara un seguit de fórmules que conserven models «antics», és a dir, que arrossegueu fragments en llatí del qual encara no havien pogut desprendre's, malgrat la major presència del català. Després d'anotar-ne una tota redactada en llatí [327], podem fer-nos ressò de l'encapçalament del primer dels capítols [153], de la resta dels capítols [155] o del darrer [171]; tot seguit, reproduïm les que tenen vocació de perpetuïtat [328] o d'eventualitat [329]; les redactades amb demostratius [228], [330], [331], amb locucions preposicionals [274], [332], [333] o adverbis [276], [303], [334], [335], [336], [365], pactes [314], unanimitat o negació de la discrepància [337] i, finalment, la comissió d'un crim de lesa majestat [338].

- [327] ad habendum memoriam in futurum (C).
- [328] y a sos successors imperpetuum (P).
- [329] que si per cas se esdevingués in eventum (P).
- [330] i en cas que intenten de eximir-se, ipso facto cesse lo establiment (P).
- [331] sinó que ipso iure (P).
- [332] et ultra predicta, pagar per pacte loco poene (P).
- [333] Senyor inter alia de dit lloch (C).
- [334] executadora y partidora ut supra (C).
- [335] executadora y partidora ut infra (C).
- [336] los furs del present Regne et alias (P).
- [337] tots unànimes y concordets et nenime discrepante (C).
- [338] cometrà crimen Lese Maiestatis, Divina et humana (P).

2.12. Formes amb «cas»

El substantiu «cas» és molt ric en formes i combinacions; consignem-lo d'antuvi isoladament, seguit de futur [339] o de subjuntiu [340] o amb valor obsolet, sinònim d'«objecte» [341]; pot anar precedit de «a» [342], també seguit de verbs en futur o de subjuntiu [343]; o de «en» [344], darrere la qual pot ésser escrit un article [345] o un adjectiu [346], [347]; o, encara, de la preposició «per» [92], [348]. Finalment, volem remarcar la fórmula de «cas» precedit d'un pronom possessiu [349], avui caiguda en desuetud.

- [339] e si cas serà que (A) (P).
- [340] y si cas fos ne porten algú mesclat (C).
- [341] sia cas de comís (P).
- [342] Y si a cas serà que (A).
- [343] que si a cas morís (A).

- [344] y en cas que (A) (P).
- [345] y en lo cas que (A).
- [346] y en tot cas que (A).
- [347] en tal cas (A) (P).
- [348] y sí per cas no y haurà dany (A).
- [349] y en son cas (P).

2.13. *Les causes*

Per assenyalar les causes que motiven una acció, un decret, un pagament, etc., un dels substantius més fecunds és «raó», que pot aparèixer en forma de locució preposicional precedit de la preposició «a» [350], «en» [351] o «per» [352], [353], combinat també amb «via» [354]; un altre substantiu apte per expressar aquestes necessitats és «títol» [355], aparegut també com a parella sinonímica de «motiu» [356] i, finalment, de «causa» [357], totes, és clar, amb valor causal.

- [350] pagar a rahó de ... sous (C).
- [351] per a pretendre, en rahó de aquells, ser exempts (P).
- [352] tinguen obligació de pagar lo que deuran per rahó de dita responsió (P).
- [353] per rahó de cada casa (A).²⁷
- [354] tinguen obligació de pagar per via y rahó de cens annuo (P).
- [355] ab títol de aprofitar-se (P).
- [356] ab títol ni motiu de privilegi y exempció alguna, general o particular (P).
- [357] sia ab títol y causa de cens (P).

2.14. *Algunes altres locucions prepositives*

De tota la riquesa de locucions prepositives que ofereix el text, n'hem seleccionat, a més de les que hem vist, les derivades de «quant», primerament aquelles que van precedides de la preposició «per» [358] i que sol

27. Per a precedents de les locucions prepositives «a raó de», i «per raó de», vegeu Carles DUARTE, Josep FERRER i Ramon TORRENTS, «L'aprofitament de la documentació medieval en l'establiment del llenguatge administratiu», dins *Revista de Llengua i Dret*, 4, vol. 3 (Barcelona, 1985), pàg. 5. La construcció «per raó de» ve recollida a Joan COROMINES, DECLC, s.v. «raó», però no «a raó de», igual que a A. M. ALCOVER, DCVB, s.v. «raó», tot i que ja l'havia consignada Josep ESCRIG, *Diccionario Valenciano-Castellano* (València, 1887), s.v. «rahó»: «A RAHÓ: A razón, modisme advertial. Al respecto. U. en las imposiciones de censos i dinero. A RAHÓ de sis per cent: A razón de seis por cien».

anar davant d'una exposició de motius, com ara a [359], de manera que s'equipara a «perquè» [360] o a les formes actuals «atès que», «donat que», etc. [361], [362]; en segon terme, aquelles que van seguides de la preposició «a» [363]; en tercer lloc, «si e segons» [236]; finalment, les formes «en tant quant» [364] i «en tant en quant» [365]. Per últim, hi ha un parell de frases amb la construcció «en respecte de» [366], [367].

- [358] per quant seria contingent (P).
- [359] Per quant en les terres ... sols se ha de carregar la responsió (P).
- [360] Perquè la experiència ha mostrat (P).
- [361] per quant ab acte de capitulació, ordinació y concòrdia (C).
- [362] per quant la solució y paga dels drets dominicals i deutes de la Senyoria és en primer lloch (P).
- [363] quant a les dites parts contrahents (P).
- [364] Y açò en tant quant de Justícia poden renunciar (P).
- [365] en tant en quant per furs y privilegis del present Regne et alias s'i és concedit e permés (A).
- [366] segons és estat dit en respecte dels que se n'aniran (P).
- [367] sols se ha de carregar la responsió y cens en respecte de lo que serà la terra campa (P).

2.15. *Les distributives*

En primer lloc, les que tenen l'estructura «ara ... ara» [368], amplia- des a «ara per ... ara per» [369], «ara ... o» [370] i, finalment, pel que fa a aquest adverbí, «ara ... com» [371]. De la mateixa estructura, però amb «així» [372], també seguit de la preposició «en» [373], de la pre- posició «a» [374] o de la preposició «de» [375] o de «com» [68]. Per últim, amb la construcció «no sols ... però» [376].

- [368] ara les tornen a plantar ... o ara estiga plantada (A).
- [369] ara fos per permissió y tolerància ara per descuyt o igno- rància (P).
- [370] ara sia en pasta o cuyt (C).
- [371] ara sia de sucre com de qualsevol altra cosa (C).
- [372] així sia dins lo terme ... com fora (A).
- [373] així en lo present lloch com en ninguna part del terme (C) (P).
- [374] així als vehins del present lloch com a tots los forasters (C).
- [375] així de ... com de les que (A).
- [376] no sols ... però (P).

3. CONCLUSIONS

Fins ací hem compilat una minúscula mostra de les possibilitats que podem obtenir de l'estudi de documentació com la que hem triat. No cal dir que, sense eixir dels límits documentals seleccionats, podem orientar el treball des de molts altres punts de vista. Vegem-ne alguns: ens podíem haver deturat a considerar-hi una qüestió que preocupa molt actualment, el valor d'ús dels temps verbals,²⁸ matèria que per si sola exigeix un estudi a banda. Així com hem parat esment en els llatinismes lèxics, ho podríem haver fet igualment en altres tipus de pervivències: manteniment de la *-ff* etimològica en mots com és ara «effecte» [308], conservació —encara vigent— de la preposició llatina «ad» davant de vocal: «ad aquella» [223]. Podríem també haver-hi introduït alguna reflexió sobre la força de la palatalització en català, com en «llegítim» [64], que transforma en patrimonials moltes formes considerades com a cultismes.²⁹ Ens podríem haver referit a les diferents formes que prenen els increments dels verbs incoatius i podíem, especialment, haver dedicat unes quantes línies al bandejat i poc reconegut sufix *-or, -ora*, en els casos freqüents en què indica 'susceptible de', 'que ha de ser' o 'que pot ser' + participi d'un verb transitiu, tan fèrtil en la nostra tradició que gairebé nega qualsevol altra possibilitat: «contadors» (< comptadors) [50]; «executadora» [334], [335], «executadores» [231]; «faedor» [230]; «pagadors» [73], [76], [117]; «rebedor» [301], «rebedora» [302]; «partidors» [240], [260]; «exigidores» [273], [280]; «aplicadors» [303]; tot i que la mostra no és completa, almenys ens permet demanar-nos si la substitució —diguem-ne «política»— d'aquest sufix per *-ble* és aplicadora en tots els casos, com per exemple

28. Ho demostra, per exemple, el fet que els membres del «grup de treball sobre aprofitament de la tradició històrica en el llenguatge administratiu» tinguen considerat aquest punt com un dels més importants a l'hora d'estudiar la documentació històrica.

29. La forma palatalitzada 'llegítim' era la normal en el segle XVII i, és clar, precedeix d'abans; a principi de segle (15 de desembre de 1613) ja ha penetrat en el conservador llenguatge notarial: «fill meu molt amat llegítim y natural y de llegítim y carnal matrimoni nat y procreat». Fragment del testament de Giner Rabassa de Perellós, *olim* Ramon de Perellós, en què institueix el vincle familiar (ARV, EC, 1762, exp. 30). Aquesta forma ofereix una continuïtat documental secular, de manera que al segle XVIII podem llegir «es desposaren per paraules aptes, llegítimes: y de presènt...», Carles Ros, *Diccionario Valenciano-Castellano* (València, 1764), citat per Antoni LÓPEZ QUILS i Ferran FABREGAT COSME, «La traducció de certificats», dins *Saó*, 100 (València, juliol-setembre, 1987), pàg. 41. La forma amb *ll-* és la usual en els textos administratius d'aquella centúria, també en altres mots com ara 'llògica', segons consta en les Constitucions de l'Estudi General de València de 1611. J. COROMINES registra les formes 'llegítim-a', 'llegítimar' i 'llegítimació'. Així mateix, 'llògic-a' o 'llògic', etcètera, vegeu DECLC, s.v. 'lleí', 'lògic'.

«rebedor» (rebible?), perquè hi ha ocasions en què una diferenciació de sufixos pot especialitzar el significat dels mots («pagador» 'que paga', «pagable» 'que pot ésser pagat»), però és clar que els comportaments indiscriminats ben sovint poden dur a solucions poc rebedores.³⁰

Des d'un altre punt de vista, també el lèxic podia haver merescut la nostra atenció per analitzar-lo des d'angles diferents; posem-hi l'exemple de la convivència de solucions més «arcaiques» al costat d'altres de més «modernes»: «tostemps-sempr» (< totu tempus/semper)³¹ (1.6.4) o «ans-abans» (1.6.5), al mateix temps que trobem la forma «après»-Ø (solució perifràstica) (1.6.6). Així mateix ens podem haver acostat a les diverses possibilitats que genera un mateix mot, com ara «perdiment» [304], «perdicció» [269], [272] —pèrdua—; i, finalment, la selecció de fórmules contingudes dins d'altres de més àmplies i que el seu caràcter hauria obligat a separar: «via executiva» [222], «jurament faedor» [230], «montar<à> lo deute» [278] ...

De moment, però, ens basta amb la tria i classificació que hem fet ací. Hi hem examinat totes les possibles qüestions al voltant dels sistemes de datació per afegir-ho a treballs d'aquesta matèria enllestits anteriorment, i n'hem extret un seguit de fórmules usades per l'administració municipal valenciana de l'època del barroc.

Com que, segons hem enunciat, aquesta documentació encara permet de ser treballada amb interessos altres que no els que hem recollit ací, tenim el propòsit d'estudiar-la des del punt de vista semàntic; aproximar-nos a les parelles sinonímiques o als grups d'ampliació o de precisió semàntica, estil d'abundant producció en l'època barroca que no repugna gens al llenguatge administratiu, malgrat l'actual voluntat de sobrietat i concisió.

Tot i això, potser convindrà reiterar que el disseny d'utilitat que pot inspirar la realització d'estudis com aquest no ha de dur a pensar que totes

30. La productivitat d'aquest recurs no hauria de ser ignorada i podria reportar una gran utilitat, la majoria de vegades al costat d'un altre sufix de valor semblant però no ben bé exacte *-able*. Entre l'un i l'altre no hi ha, com diem, identitat perfecta; *comptable*, per exemple, pot tenir un valor tot diferent de *comptador*, vist que, a part el valor de substantiu diferent d'aquest darrer, també com a adjectiu se'n distingeix: *documents comptables* (i no pas *comptadors*) contra efectes *comptables* i veniments *comptadors*. Vegeu Carles DUARTE i Ramon TORRENTS, «Notes sobre documents administratius dels segles XVI i XVII», dins *Revista de Llengua i Dret*, 7 (Barcelona, 1986), cap. III, a, sufix *-or*. El procés, però, és molt antic, com ho prova l'actualització de «lloadora» per 'lloable' en la modernització de Bonllavi a què ens hem referit. Vegeu Germán COLÓN, *El léxico ...*, op. cit., pàg. 101. En sentit contrari, tanmateix, hi ha «profitable» esdevingut 'profitosa', *ibidem*, pàg. 102.

31. Aquesta és una de les parelles el resseguiment de l'evolució de la qual recomana Germán COLÓN, *El léxico ...*, *ibidem*, pàg. 97.

les solucions trobades poden ser directament traslladades al llenguatge contemporani per satisfer els problemes que presenta; ni totes les possibilitats es poden proposar actualment, ni totes les propostes poden ésser acceptades, però sí que en cal un coneixement exhaustiu i detallat per poder formular-les.